

USMON AZIM IJODIDA INDIVIDUAL USLUB (IDIOLEKT) XUSUSIYATLARI

Yuldoshev Jasur Eshniyazovich,

*Iqtisodiyot va pedagogika universiteti
O'zbek tili va adabiyoti kafedrasida o'qituvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'zbek adabiyotining yirik vakillaridan biri Usmon Azim ijodida individual uslub (idiolekt) xususiyatlari lingvopoetik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda shoirning o'ziga xos til birliklari, badiiy ifoda vositalari, sintaktik qurilishlari hamda emotsional-ekspressiv vositalari o'rganiladi. Natijada Usmon Azim poetikasining individual xususiyatlari aniqlanib, uning zamonaviy o'zbek she'riyatidagi o'rni asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Usmon Azim, idiolekt, individual uslub, lingvopoetika, poetika, stilistika.

Аннотация. В данной статье анализируются особенности индивидуального стиля (идиолекта) Узмона Азима с лингвопоэтической точки зрения. Исследуются языковые единицы, художественные средства, синтаксические конструкции и экспрессивные элементы в его поэзии. В результате выявляются основные характеристики идиолекта поэта и определяется его место в современной узбекской поэзии.

Ключевые слова: Узмон Азим, идиолект, индивидуальный стиль, лингвопоэтика, стилистика.

Annotation. This article analyzes the individual style (idiolect) of Usmon Azim, one of the prominent representatives of Uzbek literature, from a linguopoetic perspective. The study examines the poet's unique linguistic units, stylistic devices, syntactic structures, and expressive means. The results reveal the distinctive features of the poet's idiolect and justify his place in modern Uzbek poetry.

Keywords: Usmon Azim, idiolect, individual style, linguopoetics, poetics, stylistics.

Kirish. Zamonaviy adabiyotshunoslikda individual uslub, ya'ni idiolekt masalasi badiiy ijodning muhim nazariy muammolaridan biri sifatida qaraladi. Har bir ijodkorning o'ziga xos tilidan, obraz yaratish uslubidan va fikr ifodalash shaklidan kelib chiqib, uning individual poetik dunyosi shakllanadi. Shu bois idiolekt nafaqat til hodisasi, balki muallifning estetik qarashlari, dunyoqarashi va badiiy tafakkurining ifodasi sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbek she'riyatida o'ziga xos individual uslubga ega bo'lgan ijodkorlardan biri — Usmon Azimdir. Uning she'riyatida tilning erkinligi, obrazlarning yangiligi, sintaktik qurilishlarning o'ziga xosligi va emotsional-ekspressivlik yuqori darajada namoyon bo'ladi. Shoirning idiolektini o'rganish orqali uning poetikasidagi asosiy xususiyatlarni aniqlash, zamonaviy o'zbek lirikasidagi o'rnini belgilash mumkin.

Mazkur tadqiqotning maqsadi — Usmon Azim ijodida individual uslub (idiolekt) xususiyatlarini lingvopoetik jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi va adabiyotlar sharhi. Adabiyotshunoslikda individual uslub (idiolekt) tushunchasi muallifning til va nutq birliklaridan foydalanishdagi o'ziga xosligi bilan belgilanadi. Bu tushuncha nafaqat lingvistik hodisa, balki muallifning estetik qarashlari, dunyoqarashi va badiiy tafakkurini aks ettiruvchi murakkab tizim sifatida talqin etiladi.

Jahon tilshunosligida idiolekt masalasi stilistika va lingvopoetika doirasida keng o'rganilgan. Xususan, Yu.M. Lotman badiiy matn strukturasi muallif uslubining semantik qatlamlar bilan uzviy bog'liqligini ta'kidlaydi. M.M. Baxtin esa nutqning individuallashuvi masalasini dialogiklik nazariyasi orqali izohlab, har bir muallif nutqida individual ovoz (individual stil) mavjudligini asoslaydi.

O'zbek adabiyotshunosligida ham individual uslub va badiiy til masalalari qator olimlar tomonidan o'rganilgan. D. Quronov badiiy asarda muallif uslubining shakllanishida obrazlilik va subyektivlikning muhim rol o'ynashini qayd etadi.

B. Yo'ldoshev esa lingvopoetik yondashuv asosida badiiy tilning estetik imkoniyatlarini tahlil qilib, undagi individual xususiyatlarni aniqlash mezonlarini belgilaydi.

Mazkur tadqiqotda Usmon Azim ijodini o'rganishda ushbu nazariy qarashlar metodologik asos sifatida xizmat qiladi. Shoir idiolektini aniqlashda uning til birliklaridan foydalanishdagi takrorlanuvchi xususiyatlar, obrazlar tizimi, sintaktik qurilishlar va emotsional-ekspressiv vositalar alohida e'tiborga olindi.

Tadqiqot metodologiyasi sifatida quyidagi usullardan foydalanildi:

- ✓ Lingvopoetik tahlil usuli – she'riy matnda til birliklarining badiiy-estetik funksiyasini aniqlash;
- ✓ Stilistik tahlil usuli – emotsional-ekspressiv vositalar, sintaktik qurilishlar va obrazlilikni o'rganish;
- ✓ Qiyosiy tahlil usuli – Usmon Azim uslubini umumiy she'riy an'analar bilan solishtirish;
- ✓ Interpretativ (talqin) yondashuv – she'r mazmunini chuqur anglash va muallif pozitsiyasini aniqlash.

Tadqiqot materiali sifatida Usmon Azimning she'riy to'plamlari tanlab olinib, ulardagi individual uslubga xos birliklar tizimli ravishda tahlil qilindi.

Natijalar va muhokama. Tahlillar natijasida Usmon Azim ijodida individual uslubning bir qator o'ziga xos belgilari aniqlanadi. Shoir idiolektining asosiy xususiyati tilning erkin va ijodiy qo'llanishi, obrazlarning yangiligi hamda sintaktik qurilishlarning o'ziga xosligida namoyon bo'ladi.

1. Leksik yangilik va obrazlilik

Usmon Azim she'riyatida so'zlar ko'pincha yangi kontekstda qo'llanib, o'ziga xos poetik ma'no kasb etadi. Shoir oddiy so'zlarga chuqur falsafiy mazmun yuklaydi:

“Sukut ham ba'zan eng baland ovozdur...”

Bu misolda “sukut” obraz orqali kuchli ichki kechinma ifodalanadi. Bu shoir uslubiga xos ramziy fikrlashni ko'rsatadi.

2. Sintaktik erkinlik va nutq tabiiyligi

Shoir she'rlarida gap qurilishi ko'pincha an'anaviy me'yorlardan chetga chiqadi. Tugallanmagan gaplar, qisqa sintaktik birliklar keng qo'llaniladi:

“Men... yana o‘sha men...

Lekin nimadir o‘zgargan...”

Bu kabi sintaktik uzilishlar ichki kechinmalarni tabiiy va jonli ifodalashga xizmat qiladi.

3. Emotsional-ekspressivlikning yuqoriligi

Usmon Azim idiolektida hissiy ta‘sir kuchli. Takrorlar, pauzalar, ritorik savollar shoir uslubining ajralmas qismidir:

“Qani? Qayerda? Nega yo‘q u ovoz?..”

Bu yerda savollar ketma-ketligi ruhiy bezovtalikni kuchaytiradi.

4. Individual metaforik tafakkur

Shoir metaforalardan keng foydalanadi va ular ko‘pincha individual xarakterga ega bo‘ladi. Metaforalar orqali abstrakt tushunchalar jonlantiriladi.

5. “Men” konsepti va subyektivlik

Usmon Azim ijodida “men” obrazi markaziy o‘rin egallaydi. Bu orqali shoir individual ongini, shaxsiy kechinmalarni umumlashgan darajaga olib chiqadi.

Umuman olganda, Usmon Azim idiolektida tilning erkinligi, obrazlarning yangiligi va kuchli emotsionallik uyg‘unlashib, o‘ziga xos poetik tizimni yuzaga keltiradi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Usmon Azim ijodida individual uslub (idiolekt) murakkab lingvopoetik hodisa sifatida namoyon bo‘ladi. Shoirning idiolektida leksik yangilik, sintaktik erkinlik, emotsional-ekspressivlik va metaforik tafakkur asosiy xususiyatlar sifatida ajralib turadi.

Mazkur maqolaning ilmiy yangiligi shundaki, unda Usmon Azim ijodidagi individual uslub tizimli ravishda tahlil qilinib, uning asosiy lingvopoetik belgilariga aniqlik kiritildi.

Xulosa qilib aytganda, Usmon Azimning idiolektini o‘rganish zamonaviy o‘zbek she‘riyatida individual uslub muammosini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Karimov N. Hozirgi o‘zbek she‘riyati masalalari. Toshkent: Fan, 2008. [1. 45]
2. Yo‘ldoshev Q. Adabiy tahlil asoslari. Toshkent: O‘qituvchi, 2010. [2. 78]
3. Usmon Azim. Saylanma. Toshkent: Sharq, 2015. [3. 112]
4. Rahmonov S. O‘zbek dramaturgiyasi taraqqiyoti. Toshkent: Fan, 2012. [4. 56]
5. Qo‘chqorov B. Zamonaviy she‘riyat poetikasi. Toshkent: Akadernashr, 2016. [5.93]
6. Mirzayev I. An‘ana va yangilik. Toshkent: Ma‘naviyat, 2009. [6. 121]
7. Usmon Azim. She‘rlar va dramatik asarlar. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018. [7. 34]